

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2012/06/kaposi-jozsef-az-uj-nemzeti-alaptanterv-ele...-03-01-06/>

Kaposi József

Az új Nemzeti alaptanterv elé...

A Nemzeti alaptanterv bevezetésének, a magyar közoktatás újszerű, keretjellegű szabályozásának gondolata 1989-ben, a rendszerváltás hajnalán keletkezett. Sok-sok vitát, és legalább féltucat előzetes változatot követően 1995-ben került sor a NAT1, és a helyi tantervekkel együtt a kétszintű tantervi szabályozás bevezetésére. Hároméves felkészülési időt követően 1998-tól indult az új rendszer szerinti oktatás. 2000-től a kétszintű rendszer a kerettantervek bevezetésével háromszintűre módosult. 2003-ban jelent meg a NAT2, melynek leglényegesebb változása az volt, hogy kikerült belőle a normatív tananyag, és „A tartalom kulcselemei” alcím alatt tanítandó mintákat közölt csupán. A 2007-ben megjelent NAT3 az Európai Unió által ajánlott kulcskompetenciák bevezetésével bővült. Jelen tanterv, a NAT4 legfontosabb tartalmi változása, hogy ismét visszakerült a normatív tananyag. Erről, és a NAT4, valamint az Ember és társadalom műveltségi terület más változtatásairól, értelmezéséről szól a NAT és a műveltségi terület szerkesztője, vezetője ebben és a következő írásban.

A Nemzeti alaptanterv a hazai tartalmi szabályozás legfontosabb eszköze, amelynek megújítása érdekében az oktatásirányítás alapvetően két fontos célt határozott meg: egyrészt a köznevelési törvénnyel összhangban az oktatási rendszer küldetésének, értékközvetítő feladatának újrafogalmazását, másrészt az alaptanterv közműveltségi tartalmakkal történő kiegészítését.

A NAT megújításának munkálatai azon alapultak, hogy a Nemzeti köznevelési törvény a Nemzeti alaptantervet illetően a következőképpen fogalmaz: *„Az iskolai nevelés-oktatás tartalmi egységét, az iskolák közötti átjárhatóságot a Nemzeti alaptanterv biztosítja, amely meghatározza az elsajátítandó műveltség tartalmát, valamint kötelező rendelkezéseket állapít meg az oktatásszervezés körében, így különösen a tanulók heti és napi terhelésének korlátozására.”* Ebből következően új célrendszer fogalmazódott meg, miszerint az alaptanterv a köznevelés feladatát a műveltség közvetítésében, a tanuláshoz és a munkához szükséges készségek, képességek, ismeretek, attitűdök együttes fejlesztésében, a nemzeti és társadalmi összetartozás megerősítésében jelöli meg. Feladatának tekinti továbbá, hogy cselekvő elkötelezettségre neveljen az igazság és az igazságosság, a jó és a szép iránt, fejlessze a harmonikus személyiség kibontakoztatásához szükséges szellemi, érzelmi, szociális és testi képességeket. Az új Nemzeti alaptanterv fontos szerepet szán a nemzeti hagyománynak, a nemzeti azonosságtudat fejlesztésének, beleértve a magyarországi nemzetiségekhez, kisebbségekhez tartozók azonosságtudatának ápolását is. Kiemelten kezeli az ország és tágabb környezete, a Kárpát-medence megismerését, ugyanakkor fontosnak tartja azokat a tartalmakat, amelyek Európához tartozásunkat erősítik. A dokumentum figyelmet fordít az egész világot érintő átfogó kérdésekre, hangsúlyozva a fenntarthatóság iránti közös felelősséget.

Kaposi József: Az új Nemzeti alaptanterv elé...

Lényegesen megújult a Nemzeti alaptanterv Bevezetőben megfogalmazott küldetése, és középpontba került az értékelvű nevelő iskola megteremtésének szándéka. Ennek a célnak megfelelően új elemekkel kibővített fejlesztési feladatok, nevelési célok fogalmazódtak meg: erkölcsi nevelés; nemzeti öntudat, hazafias nevelés; önismeret és társas kultúra fejlesztése; családi életre nevelés; testi és lelki egészségre nevelés; felelősségvállalás másokért, önkéntesség; fenntarthatóság, környezettudatosság, pályaorientáció, gazdasági és pénzügyi nevelés; médiatudatosságra nevelés. A fenti célrendszer – összhangban az európai kulcskompetenciákban megjelenő ismeretekkel, képességekkel, attitűdökkel – egyesíti a hagyományos értékeket és a XXI. század új kihívásait megjelenítő társadalmi igényeket, a társadalmi kohéziót, a közösségi szolidaritás megerősítését szolgálva.

Az új Nemzeti alaptanterv – ellentétben a 2003-ban kiadottal – nemcsak elsajátítandó kompetenciákat, készségeket ír elő, hanem a közműveltségi elemek meghatározásán keresztül tartalmazni fogja, hogy mi minden tekinthető ma Magyarországon közös kulturális kincsnek, a nemzedékek közötti kapocsnak, továbbörökítendő ismeretnek.

A közös műveltséganyag meghatározása lehetővé teszi olyan tudásanyag kialakítását, amelynek ismerete minden felnőtt állampolgárról feltételezhető, és amely elősegíti, hogy egy társadalom tagjai egymással szót értsenek. Ez az a „közös nyelv”, amelyen az eltérő nézetű és életformájú emberek párbeszéde a kölcsönös megértés és tisztelet jegyében folytatható. A Nemzeti alaptanterv egyensúlyra törekszik a műveltség értékhozó hagyományai, valamint az új fejlesztési célok és tartalmak között.

A tartalmi elemek meghatározása a kollektív identitásképzés funkcióját főként az irodalom és a történelem esetében hordozza (példaként említhető az 5-8. osztályos szakaszban Arany János Családi köre, a Himnusz, A Reményhez című Csokonai-vers vagy a Nemzeti dal), más tárgyak esetében inkább az a cél, hogy az oktatás a tudomány elvontságától közelebb kerüljön a tanulók napi valóságához.

A Nemzeti Alaptanterv a kompetenciafejlesztéssel párhuzamosan megjelenített alpműveltség tartalmi elemeit közműveltségi tartalmaknak nevezi. A közműveltségi tartalmak a klasszikus három iskolaszakaszra (1-4. osztály, 5-8. osztály, 9-12. osztály) bontva jelennek meg az alábbi 10 műveltségterületbe rendezve:

– Magyar nyelv és irodalom	– Földünk – környezetünk
– Idegen nyelv	– Művészetek
– Matematika	– Informatika
– Ember és társadalom	– Életvitel és gyakorlat
– Ember és természet	– Testnevelés és sport

A Nemzeti alaptanterv – az iskolák szakmai önállóságát szem előtt tartva – lefekteti a köznevelés szemléleti, elvi és tartalmi alapjait, meghatározza a közvetítendő műveltség fő területeit és tartalmait, a nevelő-oktató munka szakaszolását és fejlesztési feladatait, megteremtve egyúttal a köznevelés tartalmi egységét. Optimális esetben minden tanuló hozzáférhet mindazokhoz a kulturális javakhoz, amelyeket az iskolában tanítanak, ugyanakkor az iskolának minden egyes tanuló képességeit és adottságait mérlegelnie kell, és ennek megfelelően a differenciált pedagógia módszereit kell alkalmaznia. A Nemzeti alaptanterv szándéka, hogy az elsajátított tudás értékálló és használható legyen, ezért előnyben részesíti a személyközpontú, a tapasztalati tanulásra építő módszereket és pedagógiai kultúrát.

Az egyes műveltségterületek főbb célkitűzései, jellemzői

A **Magyar nyelv és irodalom** műveltségi terület kiemelt célja az olvasás megszerettetése, az olvasási és szövegértési stratégiák megismerttetése és eszközszintű használata. Fontos, hogy a tanulók képessé váljanak íróként olvasni, illetve olvasóként írni. A magyar diákok a nemzetközi mérések szerint ezen a téren komoly fejlesztésre szorulnak, így e terület – mely kimutathatóan jelentős hatással van a diákok későbbi tanulmányi előmenetelére – hatékonyabbá tétele elengedhetetlen. Mindez azonban nem lehetséges a művek ismerete nélkül. A XX. századi magyar irodalom több, meghatározó irodalmi vonulatát nevesíti az anyag, ezzel lehetővé téve a különböző irányzatok összehasonlítását, az egyes áramlatok megismerését. A kortárs irodalom jelentősebb arányban jelenik meg, mint korábban, ezzel is jelezve, hogy az irodalom velünk élő és folyamatosan változó hagyomány. A nemzeti kánon részét képező alapvető művek szövegszerű ismerete minden képzési szinten követelmény. Ezek a művek és követelmények eddig is jelen voltak, csak nem kerültek kiemelésre. Példaként említhetnénk az 5-8. osztályos szakaszban Petőfi Sándor: Az Alföld és a Nemzeti dal c. költeményét.

Az **Idegen nyelvek** újdonsága az élő és klasszikus nyelvek szétválasztása, továbbá a folyamatos nyelvtanulás garanciájának beépítése, valamint a nyelvi eredményesség fokozása. A dokumentum lényegi eleme a nemzetközi standardokhoz való igazodás. Kiemelt célként az fogalmazódik meg, hogy a diákok idegen nyelveken is meg tudjanak szólalni, és meg tudják osztani gondolataikat más országok polgáraival. Az alaptanterv az idegen nyelvek oktatását a 4. évfolyamtól teszi kötelezővé és az első idegen nyelv esetében az A2 nyelvvizsgaszint elérését határozza meg követelményként a 8. évfolyam lezárásáig.

A **Matematika** műveltségterület tartalmait és fejlesztési céljait illetően nincs lényeges változás. Ugyanakkor bizonyos hangsúly-eltolódások megfigyelhetők, így például az első négy évfolyamon az ismeretek tevékenységbe ágyazottan jelennek meg, és az egyszerűbb, feldolgozhatóbb, érthetőbb – a mindennapokra jobban támaszkodó – matematika irányába mutatnak. A későbbi évfolyamoknál kiemelt szempont, hogy a szövegértelmezés itt is megfelelő súllyal és praktikus, mindennapi környezetbe ágyazottan legyen jelen. Fontos, hogy a reprodukív tantárgyi ismeretek helyett a hétköznapi problémamegoldó kompetenciák fejlesztése került a középpontba.

Az **Ember és természet** műveltségterület új megközelítését az a szándék indukálta, hogy a természettudományos műveltség és az ehhez kapcsolódó műszaki műveltség fejlesztése nemcsak az oktatáspolitikai, hanem a társadalompolitika számára is stratégiai kérdés. Az alaptanterv újdonsága, hogy integrált szemléletben képzel el a természettudományos gondolkodás fejlesztését oly módon, hogy az egyes diszciplínák sajátos logikája is érvényesülhessen. Egyértelmű és határozott célként fogalmazódik meg, hogy a diákok cselekvő részvétele kerüljön a középpontba, hiszen az itt megjelenő tantárgyakat tanulói cselekvés, kísérletezés és megfigyelések nélkül nem lehet megszerettetni. Ezzel párhuzamosan a természettudományos gondolkodás fejlesztése érdekében előtérbe kell helyezni a megfogható, hétköznapi élet természettudományos problémáit.

A **Földünk – környezetünk** műveltségterület fejlesztési céljait a természettudomány-ökológiai és a társadalom-földrajzi elemek egyensúlyának megteremtése, tartalmait pedig az egyes témákhoz kapcsolódó fogalmi kör fokozatos bővítése, rendszerszemlélete határozza meg.

Kaposi József: Az új Nemzeti alaptanterv elé...

A **Művészetek** műveltségterület feladat- és célrendszerét jelentősen befolyásolja az az újítás, hogy a NAT meghirdette a mindennapos művészeti nevelést. A terület fejlesztési céljainak középpontjában az önkifejezés segítése, tehetséggondozás és közösségépítés, az aktív részvétel, öntevékenység, kreativitás elősegítése áll. Ennek érdekében az 1-4. évfolyamon a játékos tevékenység kerül előtérbe, mely a képességek és a személyiség fokozatos fejlesztésében játszik meghatározó szerepet, az 5-8. évfolyamon pedig a műalkotással való találkozás élményének megélése, az alkotó és befogadó tevékenység tudatosítása és folyamatos gyakorlása.

Az **Informatika** mint műveltségterület speciális szerepet kapott az új Nemzeti alaptantervben, mivel fejlesztési követelményei más műveltségi területeknél is megjelennek, az általa közvetített tartalmak pedig nem korlátozódnak az informatika tantárgyra. Kiemelten fontos cél, hogy a tantárgyi keretben elsajátított kompetenciák felhasználhatók legyenek valamennyi műveltségterületen, egyben kapcsolatot kell létesíteni a nem-konvencionális vagy formális tanulási technikákkal és a médiaismerettel.

Az **Életvitel és gyakorlat** műveltségterület céljai: a gyakorlati tudás megteremtése, megerősítése; problémakezelés, döntésképeség, és a kreativitás fejlesztése, valamint a környezettudatosság erősítése. Új elemként megjelenik a dokumentumban a konkrét problémahelyzetek, életszerű megoldások megtapasztalása, megvitatása. A testi-lelki-szellemi egészségfejlesztés, a családi és közösségi életre nevelés, a társas kapcsolatok fejlesztése, a konfliktuskezelés, továbbá a tapasztalati tanulás, és interaktív technikák mind hangsúlyos elemek ezen a területen. A tartalmak között fontos helyet foglal el a pályaorientáció, valamint a munka világára és a közösségi szolgálatra való felkészítés.

A **Testnevelés és sport** műveltségterület azáltal került középponti helyzetbe, hogy a köznevelési törvény rögzítette a mindennapos testnevelést. A célrendszerben, a fejlesztési követelményekben és tartalmakban párhuzamosan jelennek meg a mozgásos tevékenységek, a komplex személyiségfejlesztési szándék, valamint az edzettség, fittség folyamatos fejlesztése.

Az **Ember és társadalom** műveltségterület fő területei: történelem; erkölcsstan, etika; hon- és népismeret; társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek, filozófia. E tartárgyaknak együttesen nagy szerepük van a köznevelési feladatok sikeres megvalósításában, hiszen jelentős mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a tanulók a haza felelős, hasznos polgáraivá váljanak; reális önismeretre és szilárd erkölcsi ítélőképességre tegyenek szert; képessé váljanak az önálló tájékozódásra, véleményformálásra és cselekvésre; megismerjék és megértsék a gazdasági, társadalmi és kulturális jelenségeket, folyamatokat.

Az alaptanterv egyik fontos jellemzője ezen a műveltségterületen is, hogy – igazodva a közműveltségi tartalmak szakaszhatáraihoz – az életkori sajátosságokat figyelembe véve határozza meg a fejlesztési célok és tartalmak általános jellemzőit.

Az 1–4. évfolyamokon a műveltségterület egyes tartalmait olvasmányok, tevékenységek révén dolgozzák fel. A tanulók ebben a képzési szakaszban a történelmi látásmód alapelemeit (időbeliség, helyszín, szereplők) sajátíthatják el a személyes, családi történelem, valamint a magyar történelem jelentős eseményeinek, szereplőinek megismerésén keresztül.

Kaposi József: Az új Nemzeti alaptanterv elé...

Az 5–8. évfolyamokon a tananyag feldolgozásának alapelve a történetek elbeszélésén, megjelenítésén alapuló és tevékenység-központú történelemtanítás, amelynek egyik eszköze a jelentős történelmi személyiségek bemutatása. Fontos szempont a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális, vallási értékeinek megismertetése, valamint az, hogy a diákok megismerjék a történelmi múltat feldolgozók (történész, régész, nyelvész) munkájának alapelemeit. Ezt támogatja a múzeumok (közgyűjtemények) látogatása, rendeltetésének, szerepének ismerete. A képzési szakasz második felében a történelmi gondolkodás továbbfejlesztése áll a középpontban, a történelmi dokumentumok feldolgozása pedig a társadalmi és állampolgári normák elsajátítására is irányul.

A 9–12. évfolyamokon a tanítás a forrás- és tevékenység-központú tananyag-feldolgozásra épül. Ennek keretében a diákoknak meg kell ismerkedniük a történelmi múlt különböző forrásainak (szöveges, képi, audiovizuális) általános jellemzőivel, feldolgozási szempontjaival, továbbá képessé kell válniuk arra, hogy a különböző típusú forrásokban meglássák az azt létrehozó szerzők nézőpontját. Kiemelt szerepe van a problémaközpontú és elemző tanításnak is, amely segít a történelmi helyzetek megértésében, illetve a mában felmerülő problémák, jelenségek történelmi gyökereinek megértésében.

A tartalmi szabályozást a Nemzeti alaptanterv úgy valósítja meg, hogy az egységesítést szolgáló közös alapra az iskolák, a pedagógusok, a tanulók sokféle, differenciált tevékenysége épülhessen. Lehetőséget nyújt az iskolafenntartók, a szülők, a tanulók értékeinek és érdekeinek, a pedagógusok szakmai törekvéseinek érvényesítésére, valamint az adott körülmények, feltételek, lehetőségek figyelembevételére. Biztosítja, hogy az iskolák és a tanulók kellő idővel rendelkezzenek a tananyag feldolgozásához, elmélyítéséhez és kiegészítéséhez, a követelmények teljesítéséhez.

A Nemzeti alaptantervben megfogalmazott elvek, célok, fejlesztési feladatok és műveltségi tartalmak a helyi intézményi sajátosságokhoz, egyéni tanulási utakhoz alkalmazkodó, több változatban is kimunkált dokumentumokban, a kerettantervekben öltenek testet.

Az új Nemzeti alaptanterv arra az oktatáspolitikai célkitűzésre épül, hogy az állam közszolgálati garanciája a közoktatás tartalmi elemeire is kiterjedjen, és ezáltal biztosítható legyen az esélyek egyenlősége a tudáshoz való hozzáférés területén. Célrendszerét az a felismerés határozza meg, hogy létezik egy közösnek tekinthető műveltséganyag, amely az iskolai tudás tartószerkezete. A tantárgyakon belüli és a tantárgyak közötti tartalmak összefüggő rendszert képeznek, ezáltal az ismeretközvetítés, a képesség- és tehetségfejlesztés feladatai szervesen összekapcsolódnak.

ABSTRACT

Kaposi, József

On the New National Core Curriculum

The introduction of the National Core Curriculum (NCC), an innovative framework-like concept for the regulation of Hungarian public education, came about in 1989, early during the change of system. After much, much debate and at least a dozen drafts, the NCC1 and local curricula were combined in 1995 for the introduction of the dual-level curriculum regulation. Education under the new system started from 1998, after a three-year period of preparation. From 2000, with the introduction of framework curriculum regulation, the dual-level system became a tri-level one. In 2003, the NCC2 was presented. The exclusion of statutory teaching materials and the inclusion of only teachable examples under the sub-heading “The Key Elements of Content” was the most important change in the NCC2. The NCC3, which appeared in 2007, was expanded with the introduction of key competencies recommended by the European Union. The most important changes to the content of the present curriculum, the NCC4, is the re-inclusion of statutory teaching materials. Editors and leaders in the area of cultural literacy speak about this, and other changes as well as interpretations of NCC4 in this study.